

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 6-son

VOLUME 5 / ISSUE 6 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.6.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

**MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT
YURIDIK UNIVERSITETI**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Mustafayev,
Y. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvaliyeva,
Y. Mahmudov,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqнома

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 24-dekabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 14
Adadi: 100. Buyurtma: № 209.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS‘UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A‘ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo‘shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSh)

M. Vishovaty – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o‘qituvchisi (Indoneziya)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro hamkorlik va uzluksiz ta‘lim bo‘yicha prorektor, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

S. Yusupov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma‘muriy va moliya huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

G. Yo‘ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo‘ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar doktori

R. Altıyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini professori v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasini dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So‘fiyeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini katta o‘qituvchisi, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Umumta‘lim fanlar va madaniyat kafedrasini dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Мустафаев,
Е. Ярмолик,
Э. Шарипов,
К. Абдувалиева,
Й. Махмудов,
М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387.

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
24.12.2025.

Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 14. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 209.

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

З. Зсанова – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хошимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – проректор по международным связям и дополнительному образованию Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедиаева – профессор кафедры теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Юсулов – заведующий кафедрой административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – доцент кафедры гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Ш. Исмоилов – заведующий кафедрой трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – профессор кафедры экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Г. Юлдашева – профессор кафедры международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдошев – доцент кафедры конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Р. Алтиев – и.о. профессора кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

М. Курбанов – и.о. профессора кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и.о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель кафедры теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Р. Кучкаров – доцент кафедры общеобразовательных дисциплин и культуры Ташкентского государственного юридического университета, кандидат филологических наук

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Mustafaev,
E. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvalieva,
Y. Makhmudov,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.12.2025.

Paper size: A4. Cond.p.f: 14.

Units: 100. Order: № 209.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law. 100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khoshimkhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Deputy Rector for International Relations and Further Education of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Yusupov – Head of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Associate Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Associate Professor of the Department of Constitutional Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Altiev – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law of Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufiyeva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

R. Kuchkarov – Associate Professor of the Department of General Sciences and Culture of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences

MUNDARIJA

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI.
XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 11 **KOVSHOV TEMUR VLADIMIROVICH, OCHILOVA DIYORAXON SANJARXUJA QIZI**
Kompleks tadbirkorlik litsenziyasi shartnomasi tomonlarining shartnoma tuzish oldidan
axborot berish majburiyatlari: Rossiya va Fransiya misolida

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQ.
HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

- 20 **XABIBULLAYEV DAVLATJON YULCHIBOYEVICH**
Fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari tushunchasi va ularni takomillashtirish bo'yicha ayrim
fikr-mulohazalar
- 31 **ODILOVA SITORA BOBIR QIZI**
Protsessual muddatlarni ta'minlash usullari: xorijiy tajriba

12.00.05 – MEHNAT HUQUQI. IJTIMOY TA'MINOT HUQUQI

- 41 **RAJABOVA XULKAR SHARIFBOYEVNA**
Davlat fuqarolik xizmatchilari ayrim toifadagi xodimlar sifatida

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

- 52 **XAYITOV PANJI BUXAROVICH**
Atrof tabiiy muhit va energetika sohasida ekologik huquqiy talablarni buzganlik uchun yuridik
javobgarlik

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

- 61 **LUTFULLAYEVA MADINABONU JAMSHIDXON QIZI**
Jinoyat prosessida gumon qilinuvchi va ayblanuvchining huquqlarini ta'minlash mexanizmlari
- 67 **FATULLAYEV SHODMONBEK MADATOVICH**
Jinoyat protsessi doirasida ekspertizaning umumiy jihatlari va vazifalari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

- 76 **ALLABERGANOVA NODIRA MAHMUD QIZI**
Hujjatlarning xalqaro huquqiy aylanmasi tizimida apostil
- 89 **XOLMIRZAYEVA SHOXISTA ARZIQL QIZI**
O'zbekistonning BMT bilan noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashish sohasidagi hamkorligi:
muammolar va istiqbollar

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

96 MIRZAYEV RAHMATULLA IBODULLAYEVICH

Tergov va sud organlarida korrupsiyaga qarshi kurashishda sun'iy intellektdan samarali vosita sifatida foydalanish istiqbollari: nazariy va amaliy jihatlari

102 SATTAROV AZIM SAIDOVICH

Innovatsion texnologiyalardan foydalanish va energetika sohasini raqamlashtirish – korrupsion omillarni bartaraf etish garovi

---

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

111 BEKBO‘TAYEVA LOBAR SHOVKAT QIZI

Muqobil vasiylik tizimida voyaga yetmaganlarning huquqiy subyektligi

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

11 КОВШОВ ТЕМУР ВЛАДИМИРОВИЧ, ОЧИЛОВА ДИЁРАХОН САНЖАРХУЖА КИЗИ

Преддоговорные информационные обязательства сторон договора комплексной предпринимательской лицензии на примере России и Франции

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

20 ХАБИБУЛЛАЕВ ДАВЛАТЖОН ЮЛЧИБОЕВИЧ

Понятие видов производства по гражданским делам и некоторые суждения по вопросу их совершенствования

31 ОДИЛОВА СИТОРА БОБИР КИЗИ

Способы обеспечения соблюдения процессуальных сроков: зарубежный опыт

12.00.05 – ТРУДОВОЕ ПРАВО. ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

41 РАЖАБОВА ХУЛКАР ШАРИФБОЕВНА

Государственные гражданские служащие как особая категория работников

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

52 ХАЙИТОВ ПАНЖИ БУХАРОВИЧ

Юридическая ответственность за нарушение эколого-правовых требований в сфере окружающей среды и энергетики

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ
ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

61 ЛУТФУЛЛАЕВА МАДИНАБОНУ ЖАМШИДХОН КИЗИ

Механизмы обеспечения прав подозреваемого и обвиняемого в уголовном процессе

97 ФАТУЛЛАЕВ ШОДМОНБЕК МАДАТОВИЧ

Общие аспекты и задачи экспертизы в рамках уголовного процесса

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

76 АЛЛАБЕРГАНОВА НОДИРА МАХМУД КИЗИ

Апостиль в системе международно-правового оборота документов

89 ХОЛМИРЗАЕВА ШОХИСТА АРЗИКУЛ КИЗИ

Сотрудничество Узбекистана с ООН в сфере противодействия нелегальной миграции: проблемы и перспективы

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

96 МИРЗАЕВ РАХМАТУЛЛА ИБОДУЛЛАЕВИЧ

Перспективы использования искусственного интеллекта как эффективного инструмента противодействия коррупции в следственных и судебных органах: теоретические и практические аспекты

102 САТТАРОВ АЗИМ САИДОВИЧ

Использование инновационных технологий и цифровизации энергетической отрасли как гарантия устранения коррупционных факторов

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

111 БЕКБУТАЕВА ЛОБАР ШОВКАТ КИЗИ

Правосубъектность несовершеннолетних в системе альтернативной опеки

CONTENTS

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 11 **KOVSHOV TEMUR VLADIMIROVICH, OCHILOVA DIYORAKHON SANJARKHUJA KIZI**
Pre-contract information obligations of the parties of the complex entrepreneurial licensing agreement on the example of Russia and France

---

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW.
ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 20 **KHABIBULLAEV DAVLATJON YULCHIBOEVICH**
The concept of types of civil proceedings and some considerations on their improvement
- 31 **ODILOVA SITORA BOBIR KIZI**
Methods of ensuring procedural time limits: foreign experience

---

12.00.05 – LABOR LAW. SOCIAL SECURITY LAW

- 41 **RAJABOVA KHULKAR SHARIFBOEVNA**
State civil servants as a certain category of employees

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

- 52 **KHAYITOV PANJI BUKHAROVICH**
Legal liability for violation of environmental legal requirements in the field of natural environment and energy

---

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE

- 61 **LUTFULLAEVA MADINABONU JAMSHIDKHON KIZI**
Mechanisms for ensuring the rights of suspects and accused persons in criminal proceedings
- 67 **FATULLAEV SHODMONBEK MADATOVICH**
General aspects and functions of forensic examination within the framework of the criminal process

---

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

- 76 **ALLABERGANOVA NODIRA MAHMUD KIZI**
The apostille in the system of international legal circulation of documents
- 89 **KHOLMIRZAEVA SHOKHISTA ARZIKUL KIZI**
Uzbekistan's cooperation with the UN in the field of combating illegal migration: problems and prospects
-

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

96 **MIRZAEV RAHMATULLA IBADULLAEVICH**

Prospects for using artificial intelligence as an effective tool in combating corruption in the activities of investigative and judicial bodies: theoretical and practical aspects

102 **SATTAROV AZIM SAIDOVICH**

The use of innovative technologies and digitalization of the energy sector as a guarantee for the elimination of corruption factors

---

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

111 **BEKBUTAeva LOBAR SHOvkAT KIZI**

Legal subject of minors in the alternative guardianship system

Kelib tushgan / Получено / Received: 15.10.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 21.11.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.12.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.6./IYLI5869
UDC: 347.9(045)(575.1)

FUQAROLIK SUD ISHLARINI YURITISH TURLARI TUSHUNCHASI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH BO‘YICHA AYRIM FIKR-MULOHAZALAR

Xabibullayev Davlatjon Yulchiboyevich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Fuqarolik protsessual va iqtisodiy
protsessual huquqi kafedrasini mudiri,
yuridik fanlar doktori, professor
ORCID: 0000-0002-8355-3983
e-mail: davlat.xabibullayev@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada fuqarolik sud ishlarini yuritish tushunchasi, turlari va shakllarini takomillashtirish muammolari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Xususan, fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari tushunchasiga oid huquqshunos olimlarning qarashlari ko‘rib chiqilgan va tahlil qilingan. Bundan tashqari, fuqarolik sud ishlarini yuritishning har xil turlariga, shu jumladan, buyruq tartibida ish yuritish, da‘vo tartibida ish yuritish, alohida tartibda ko‘riladigan ishlar bo‘yicha ish yuritish, shuningdek, chet davlat sudlari va chet davlat hakamlik sudlarining qarorlarini, shu jumladan, chet davlat hakamlik sudlarining qarorlarini tan olish va ijro etish bilan bog‘liq ishlarni ko‘rish va hal qilish tartibi tadqiq etilgan. Maqolada mamlakatimiz va xorijlik huquqshunos olimlarning fikrlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinib, xorijiy davlatlar fuqarolik-protsessual qonunchiligi normalari qiyosiy tadqiq etilgan. O‘tkazilgan tahlillar asosida ilmiy-nazariy xulosalar, taklif va tavsiyalar shakllantirilgan.

Kalit so‘zlar: sud, hal qiluv qarori, fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari, da‘vo tartibida ish yuritish, sud buyrug‘i, alohida tartibda ish yuritish, hakamlik sudi, chet davlat sudlari, chet davlat hakamlik (arbitraj) sudlari

ПОНЯТИЕ ВИДОВ ПРОИЗВОДСТВА ПО ГРАЖДАНСКИМ ДЕЛАМ И НЕКОТОРЫЕ СУЖДЕНИЯ ПО ВОПРОСУ ИХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Хабибуллаев Давлатжон Юлчибоевич,
доктор юридических наук, профессор,
заведующий кафедрой «Гражданское процессуальное
и экономическое процессуальное право»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье осуществлён научно-теоретический анализ понятия, видов и форм производства по гражданским делам, а также проблем их совершенствования. В частности, рассмотрены и проанализированы взгляды учёных-правоведов относительно понятия видов производства по гражданским делам. Кроме того, исследованы различные виды гражданского судопроизводства, в том числе приказное производство, исковое производство,

производство по делам, рассматриваемым в особом порядке, а также порядок рассмотрения и разрешения дел, связанных с признанием и исполнением решений судов иностранных государств и иностранных третейских судов, включая арбитражные решения. В статье проведён научно-теоретический анализ мнений отечественных и зарубежных учёных-правоведов, осуществлено сравнительное исследование норм гражданского процессуального законодательства иностранных государств. По результатам проведённого анализа сформулированы научно-теоретические выводы, предложения и рекомендации.

Ключевые слова: суд, решение суда, виды производства по гражданским делам, исковое производство, судебный приказ, особое производство, третейский суд, суды иностранных государств, иностранные третейские (арбитражные) суды

THE CONCEPT OF TYPES OF CIVIL PROCEEDINGS AND SOME SOME CONSIDERATIONS ON THEIR IMPROVEMENT

Khabibullaev Davlatjon Yulchiboyevich,
Head of the Department of Civil Procedure
and Economic Procedural Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Science in Law, Professor

Abstract. This article provides a scientific and theoretical analysis of the problems of improving the concept, types, and forms of civil proceedings. In particular, the views of legal scholars on the concept of types of civil proceedings are considered and analyzed. In addition, the procedure for considering and resolving cases related to various types of civil proceedings, including order proceedings, claim proceedings, proceedings in cases of special proceedings, as well as the recognition and enforcement of decisions of foreign courts and foreign arbitration courts, including decisions of foreign arbitration courts, has been studied. In the article, the opinions of domestic and foreign legal scholars are analyzed from a scientific and theoretical point of view, and the norms of civil procedural legislation of foreign countries are comparatively studied. Based on the analysis conducted, scientific and theoretical conclusions, proposals, and recommendations were formulated.

Keywords: court, decision, types of civil proceedings, claim proceedings, court order, special proceedings, arbitration court, foreign courts, foreign arbitration courts

Kirish

Mustaqil O'zbekiston sud-huquq tizimini rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri fuqarolik protsessual huquqi sohasida sud ishlarini yuritish turlarini aniq belgilash, ularning huquqiy asoslari va amaliyotda qo'llash mexanizmlarini takomillashtirish masalasidir. Bugungi kunda mamlakatimizda sud hokimiyati faoliyatida ochiqlik, tezkorlik va adolat tamoyillarini to'liq joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda fuqarolik sud ishlarini yuritish turlarini ilmiy-nazariy asosda aniqlashtirish va ularning huquqiy maqomini takomillashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasining amal-dagi Fuqarolik protsessual kodeksi 1-moddasining ikkinchi qismida fuqarolik sud ishlarini yuritishning quyidagi turlari belgilangan: buyruq tartibidagi ishlar, da'vo tartibidagi ishlar, alohida tartibda yuritiladigan ishlar, hakamlik sudlarining hal qiluv qarorlari bilan bog'liq ishlar, shuningdek, chet davlat sudlarining va chet davlat hakamlik sudlarining (arbitrajlarining) hal qiluv qarorlarini tan olish va ijroga qaratish bilan bog'liq ishlar. Ushbu turlarning huquqiy mohiyati, farqli jihatlarini aniqlash va xorijiy davlatlar tajribasi bilan qiyoslash orqali yanada takomillashtirish bugungi davr

sud-huquq islohotlarining ustuvor vazifasi hisoblanadi.

Ushbu maqolaning maqsadi huquq tizimida fuqarolik sud ishlarini yuritish turlarini izchil takomillashtirish, ular o'rtasidagi konseptual chegaralarni belgilash va sud amaliyotiga samarali tatbiq etilishini ta'minlashga qaratilgan ilmiy-nazariy asoslarni ishlab chiqishdan iborat. Natijada taklif etilgan nazariy qarashlar fuqarolarning huquq va manfaatlarini himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish, odil sudlovga erishish imkoniyatlarini kengaytirish, milliy protsessual qonunchilikni xalqaro standartlarga yaqinlashtirishga xizmat qilgan.

Tadqiqotda yuridik fanlar bo'yicha ilmiy metodlar: tizimli-huquqiy tahlil, qiyoslash, qiyosiy-huquqiy, induksiya va deduksiya kabi usullardan foydalanilgan.

Asosiy qism

Fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari haqida so'z yuritishdan oldin fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari tushunchasini tahlil qilib chiqamiz.

Fuqarolik protsessining turlari tushunchasi fanga birinchi bo'lib huquqshunos olim D.M. Chechot (2009) tomonidan kiritilgan. Uning fikriga ko'ra, qonunda nazarda tutilgan tartib va fuqarolik ishlarini birinchi instansiya sudida muayyan turlarga birlashtirish ushbu tasnifga kiritilgan ishlarning moddiy-huquqiy xususiyati bilan belgilanadi va mustaqil ish yuritishning bunday vositalari, ishtirokchilarning huquq va manfaatlarini himoya qilish kabi usullari, shuningdek, bundan kelib chiqadigan sud jarayonining xususiyatlari bilan tavsiflanadi.

Fuqarolik ishlari bo'yicha sudlarda ish yuritish turlarini belgilash tarafdori A.A. Melnikovning (1981) so'zlariga ko'ra, fuqarolik protsessi turlarining tushunchasi va mohiyati protsessual fanda hali yetarlicha ishlab chiqilmagan. Fuqarolik protsessiga oid ayrim darsliklarda Fuqarolik protsessual kodeksi bilan cheklangan fuqarolik protsessining turlari haqida hech narsa deyilmagan. Keng

ma'noda, har bir protsessga kiruvchi ishlar sanab o'tiladi va fuqarolik sud ishlarini yuritish uch turga bo'linadi, deyiladi.

P.F. Yeliseykin ham fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari tushunchasini belgilashda aniq fikrda emas, uni fuqarolik ishlari toifasi bilan aralashtirib yuboradi (Eliseykin, 2014). Uning fikricha, har bir fuqarolik ishi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Yuqorida qayd etilgan huquqshunos olimlarning fikrlariga tayangan holda aytish mumkinki, fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari tushunchasining aniq ta'rifi ishlab chiqilmagan va ushbu tushunchani aniqlashtirish mezonlari munozarali hisoblanadi. Fuqarolik sud ishlarini yuritishning turlarga bo'linishi haqida ham olimlar turlicha fikr bildiradilar. Aksariyat mualliflar bunday bo'linishni qo'llab-quvvatlab, fuqarolik sud ishlarini yuritish turlarini farqlash mezonlarini aniqlashga harakat qiladilar.

Fuqarolik sud ishlarini yuritish turlarini farqlovchi taraflarning fikricha, bunday bo'linish qonun talablariga mos keladi, fuqarolik sud ishlarini yuritishda uni da'vo tartibida, alohida tartibda, buyruq tartibida va hokazo turlarga ajratish tushunarli (Melnikov, 1981). Bunday fikrga qo'shilish qiyin. Birinchidan, ilmiy tadqiqotning qonuniy nuqtayi nazari muammoga faqat bir tomonlama qarashdir, shuning uchun har qanday ilmiy qarashni qonunga zid deb ko'rsatish ishonchli emas. Ikkinchidan, fuqarolik ishlarining uch turi o'zining moddiy-huquqiy mazmuniga ko'ra bir-biridan farq qilishi munozarali hisoblanadi.

Boshqa mualliflar fuqarolik sud ishlarini yuritishning turlarga bo'linishini tanqid qiladilar.

I.A. Jeruolis (2009) fuqarolik sudlarida ish yuritish turlarini ajratish mezonlarini tanqid qilib, moddiy-huquqiy munosabatlar fuqarolik ishlarini turlarga ajratish mezoni bo'la olmasligini ta'kidlaydi.

Ushbu fikrga qo'shilgan holda aytish mumkinki, qonun bo'yicha muayyan ishlarni sud ishlarini yuritishning alohida turlariga ajratishda nafaqat moddiy-huquqiy jihatlar-

ga, balki protsessual-huquqiy jihatlariga ham e'tibor qaratish lozim. Qonunda muayyan ishlarni alohida sud ishlarini yuritish turlariga ajratish zarurligi to'g'risidagi masalani hal qilish uchun qo'llanadigan mezonlarga kelsak, ularning mazmuni va shartlarini aniq belgilash zarur. Shunga ko'ra, qonun chiqaruvchining vazifasi fuqarolik ishlarining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, sud ishlarini yuritishning har xil turlari obyektiv ravishda belgilanishini va ular uchun tegishli toifadagi ishlarni hal qilish maqbulligini aniqlashdan iborat.

Huquqshunos olimlarning fikrlariga ko'ra, fuqarolik protsessini turlarga ajratish g'oyasiga qarshi fikr fuqarolik protsessining rivojlanish tarixi bilan ham tasdiqlanadi. XX asrning o'rtalarigacha fuqarolik protsessining turlari bo'lmagan. Fuqarolik ishlarini alohida tartibda ko'rib chiqish bosqichma-bosqich amalga oshirilishi maxsus adabiyotlarda izohlangan bo'lsa-da, bunday tasniflash nazariy jihatdan asosizdir.

1961–1964-yillarda fuqarolik protsessual qonunchilik kodifikatsiya qilinib, SSSR va ittifoqdosh respublikalarning fuqarolik protsessual asoslari va O'zbekiston SSRning Fuqarolik protsessual kodeksi qabul qilinishi bilan fuqarolik sud ishlarini yuritish uchun turga bo'linadigan bo'ldi: da'vo tartibida ish yuritish; ma'muriy-huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ishlar bo'yicha ish yuritish; alohida tartibda ish yuritish.

O'zbekiston Respublikasining 1997-yildagi Fuqarolik protsessual kodeksida fuqarolik sudida ish yuritishning quyidagi turlari nazarda tutilgan: buyruq tartibidagi ishlar, da'vo tartibidagi ishlar, ommaviy-huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ishlar, alohida tartibda yuritiladigan ishlar bo'yicha ish yuritish. Keyinchalik O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodeksi qabul qilinishi munosabati bilan Fuqarolik protsessual kodeksidan (2016-y.) ommaviy-huquqiy tusdagi ishlarni ko'rib chiqish turi chiqarib tashlandi.

2018-yil 22-yanvarda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksi 1-moddasining ikkinchi qismida fuqarolik sudida ish yuritishning quyidagi turlari belgilangan: buyruq tartibidagi ishlar, da'vo tartibidagi ishlar, alohida tartibda yuritiladigan ishlar, hakamlilik sudining hal qiluv qarori bilan bog'liq ishlar, chet davlat sudlari va chet davlat hakamlilik sudlarining (arbitrajlarining) hal qiluv qarorlarini tan olish va ijroga qaratish bilan bog'liq ishlarni ko'rib chiqish hamda hal etish tartibi.

Shu nuqtayi nazardan, boshqa davlatlarning fuqarolik protsessual qonunchiligi, jumladan, Rossiya Federatsiyasining Fuqarolik protsessual kodeksini o'rganadigan bo'lsak, fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari yagona normada alohida sanab o'tilmagan, balki ushbu kodeksning tegishli bo'lim va boblarida o'z aksini topgan. Bular buyruq tartibida ish yuritish (1-bo'lim), da'vo tartibida ish yuritish (2-kichik bo'lim), alohida tartibda ish yuritish (4-kichik bo'lim), chet ellik shaxslar ishtirokidagi ishlar bo'yicha ish yuritish (5-bo'lim, mazkur bo'limda chet el sudlarining va chet el hakamlilik sudlarining (arbitrajlarining) hal qiluv qarorlarini tan olish va ijroga qaratish bilan bog'liq ishlar (45-bob), xorijiy davlat ishtirokida ishlar bo'yicha ish yuritish (45.1-bob), hakamlilik sudlari ustidan yordam ko'rsatish va nazorat funksiyalarini amalga oshirish bilan bog'liq ishlar bo'yicha ish yuritish (ushbu bo'limning 6-bo'limi – hakamlilik sudining hal qiluv qarori yuzasidan nizolashish to'g'risidagi ishlar bo'yicha ish yuritish (46-bob), hakamlilik sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish to'g'risidagi ishlarni yuritish (47-bob), sudlarning hakamlilik sudlariga nisbatan yordam ko'rsatish funksiyalarini bajarishi bilan bog'liq ishlar bo'yicha ish yuritishdir (47.1-bob) (Russian Federation, 2018).

Ozarbayjon Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksida ham bu to'g'risida quyidagilar keltirilgan: da'vo tartibidagi ishlar (2-bo'lim), alohida tartibda ish yuritish

(4-kichik bo‘lim), buyruq tartibidagi ishlar (23-bob), xorijiy shaxslar ishtirokida ish yuritish (4-bo‘lim), alohida tartibda ko‘riladigan ishlar (Republic of Azerbaijan, 1999).

Qozog‘iston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksida fuqarolik sud ishlarini yuritishning buyruq tartibidagi ishlar, da‘vo tartibidagi ishlar, alohida tartibda ko‘riladigan ishlar kabi turlari ko‘rsatib o‘tilgan (Republic of Kazakhstan, 2015).

Belarus Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksida sud ishlarini yuritish turlari haqida 3- va 8- moddasida batafsil ko‘rsatib o‘tilgan. Unga ko‘ra, FPKning 3-moddasida fuqarolik sud ishlarini yuritish turlariga da‘vo tartibidagi ishlar, ma‘muriy huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ishlar, alohida tartibda ish yuritish, buyruq tartibida ish yuritish, shuningdek, sud qarorlari, hal qiluv qarorlari va boshqa hujjatlarni ijro etish bilan bog‘liq boshqa ishlar va ish yuritish tartibi ko‘rsatilgan. Bundan tashqari, Belarus Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining 8-moddasi “Fuqarolik ish yuritish turlari” deb nomlanib, ushbu normada fuqarolik protsessual qonun hujjatlarini quyidagi ish yuritish turlarini nazarda tutadi: da‘vo; ma‘muriy huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan ishlar, alohida tartibda ish yuritish, buyruq tartibida ish yuritish, ushbu kodeks va boshqa qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa ish yuritish turlari (Republic of Belarus, 2024).

Yuqoridagi xorijiy davlatlar qonunchiligini qiyosiy tahlil etib, fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari deyarli o‘xshash ekanligi haqida xulosaga kelish mumkin.

Buyruq tartibidagi ishlar. O‘zbekiston Respublikasining 2003-yil 12-dekabrda “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartishlar va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi Qonuni bilan mamlakatimizning birinchi Fuqarolik protsessual kodeksiga “Buyruq tartibida ish yuritish” deb nomlangan 20¹-bob kiritildi. Huquqshunos olim Sh.Sh. Shorahmetovning (2007)

so‘zlariga ko‘ra, ayrim toifadagi ishlar bo‘yicha sud amaliyotini umumlashtirish natijalari shuni ko‘rsatmoqdaki, bir qator fuqarolik ishlari bo‘yicha taraflar o‘rtasida nizo bo‘lmasa ham, javobgar da‘voni tan olsa ham, fuqarolik ishlari sudda ish qo‘zg‘atish va protsessual qonunlarda ko‘rsatilgan qoidalarni qo‘llash talablariga rioya qilgan holda ko‘rib chiqilishi kerak. Ayrim turdagi fuqarolik ishlarini sud buyrig‘i tartibida ko‘rish arizani ish qo‘zg‘atmasdan, manfaatdor shaxslarning qonunda belgilangan protsessual huquqlarini buzmaganda hal qilishga qaratilgan. Shu boisdan ham fuqarolik ishlarini ko‘rib hal etishning bu tartibi ish ko‘rishni osonlashtirish bilan bir qatorda shaxslarning qonuniy huquqlarining buzilmasligiga ham qaratilgan. Huquqshunos olim M.M. Mamasiddiqovning (2007) fikricha, mazkur institutning mamlakatimiz fuqarolik protsessual qonunchiligiga kiritilishi sud amaliyotida samarali tarzda qo‘llanib kelmoqda.

Haqiqatan ham, sud buyrug‘i institutining joriy etilishi hozirgi davr talabiga mos kelganligi va fuqarolik ishlarini tezda hal etishda o‘zining ijobiy jihatlari bilan umumiy tartibda ish yuritishdan farq qilishi sababli, bu ish yuritish turini fuqarolik ishlarini sudda ko‘rib hal etishga ham tatbiq qilish maqsadga muvofiq ekanligi haqida amaliyot o‘zining ijobiy xulosasini bermoqda. Shuning uchun ham buyruq tartibida ish yuritish 2018-yil 1-apreldan kuchga kirgan Fuqarolik protsessual kodeksining 18-bobida ham o‘z ifodasini topgan.

Fuqarolarning huquqlarini sud orqali himoya qilish buyruq tartibida ish yuritish institutining joriy etilishi ishlarni qisqa muddatlarda hal etilishida, ortiqcha xarajatlarni oldini olishda, sudyalarning ish yuklamalarining kamayishida hamda ish sifatining yanada yaxshilanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Buyruq tartibida ish yuritish institutining amalga kiritilishi munosabati bilan nizosiz huquqlarning fuqarolik ishini qo‘zg‘at-

masdan, ishni sudda mazmunan ko'rmasdan hal qilinishiga erishilmoqda.

Huquqni qo'llash amaliyoti xodimlari ham mazkur institutning ahamiyati haqida to'xtalib, "muqaddam undiruvchining pul mablag'larini undirish to'g'risidagi yoki ko'char mulkni nizosiz talablar bo'yicha qarzdordan talab qilib olish to'g'risidagi arizalar bo'yicha ham fuqarolik ishi yuritilganligini, har ikkala taraf sud majlisiga chaqirilib ish hal qilinganligini, endilikda qonun qabul qilingach, mazkur toifadagi arizalar bo'yicha sudya ishni ko'rmasdan sud buyrug'i chiqarish vakolatiga ega bo'lganligini, bu o'z navbatida, fuqarolar o'rtasidagi nizoli bo'lmagan fuqarolik munosabatlarini ortiqcha sansalorliklarsiz tartibga solish imkoniyatini yaratgan"ligini ta'kidlaganlar (Yodgorov, 2003).

Fuqarolik protsessual qonunchiligini yanada takomillashtirish va buyruq tartibida ish yuritish doirasini kengaytirish maqsadida O'zbekiston Respublikasining 1997-yil 30-avgustdagi Fuqarolik protsessual kodeksiga turli vaqtlarda kiritilgan o'zgartish va qo'shimchalar bilan sud buyrug'ini chiqarish bo'yicha talablar ro'yxati kengaytirilib, jami 5 tani tashkil etgan edi.

Mamlakatimizning yangi qabul qilingan Fuqarolik protsessual kodeksida sud buyrug'ini chiqarish to'g'risidagi talablar ro'yxati yanada kengaytirilib, ijara shartnomasida belgilangan muddatlarda to'lanmagan ijara to'lovlari undirish to'g'risidagi talab, shuningdek, xususiy uy-joy mulkdorlari shirkatlari a'zolaridan majburiy badallar va to'lovlarni undirish to'g'risidagi talab, yozma shartnoma mavjud bo'lgan taqdirda esa undiruvni qarzdorning majburiyatlari bajarilishining ta'minoti bo'lgan ko'char mulkka qaratish to'g'risidagi talablar kiritildi (FPKning 171-moddasi).

M.M. Mamasiddiqovning fikricha, sud buyruqlari sud qarorlaridan o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi (Mamasiddiqov & Mirzayev, 2008):

– birinchidan, sud buyrug'i ishni mazmunan ko'rmasdan, mavjud yozma hujjatlar asosida chiqariladi. Bunda sudya guvohlarning ko'rsatuvlarini ekspertlarning xulosalarini tekshirmaydi, taraflarning tushuntirishlari va uchinchi shaxslarning bayonotlarini eshitmaydi;

– ikkinchidan, sud buyrug'ini chiqarish uchun bir qator shartlar talab etiladi. Birinchi shart shundan iboratki, undiruvchi sud buyrug'ini berish to'g'risidagi ariza bilan birga qarzdorning majburiyatlarini tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etishi kerak. Ikkinchi shart – taqdim etilgan hujjatlar ishning mohiyatini to'liq aks ettirishi kerak. Uchinchi shart – nizo yo'qligi;

– uchinchidan, sud buyrug'i faqat qonunda belgilangan asoslar (FPKning 171-moddasi) mavjud bo'lgandagina chiqariladi. Sud buyrug'i nizosiz talablar yuzasidan chiqarilib, qonunda belgilanmagan asoslar yuzasidan chiqarilishi mumkin emas;

– to'rtinchidan, buyruq tartibida ish yuritish jarayonida taraflar sifatida undiruvchi va qarzdor e'tirof etiladi;

– beshinchidan, sud buyrug'i ijro hujjati kuchiga ega bo'lib, sud hujjatlarini ijro etish uchun qonunda belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

Da'vo tartibida ko'riladigan ishlarning o'ziga xos jihati shuki, ushbu ishlarda huquq to'g'risida nizo bo'ladi. Sudda da'vo ishlari yuritilishi da'vo talabini qo'zg'atish paytidan e'tiboran boshlanadi. Buzilgan yoki nizolashilayotgan fuqarolik huquqini himoya qilish to'g'risidagi talab sifatida ko'riladigan da'vo sudda ish ko'rishning predmeti bo'lib, da'voning dalillar asosida isbotlanishiga qarab sud tomonidan qanoatlantiriladi yoki rad qilinadi.

Shuningdek, da'vo tartibidagi ishlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, taraflar o'zaro teng bo'lgan fuqarolik, mehnat, oila, uy-joy va boshqa huquqiy munosabatlarga doir nizolar bo'yicha buzilgan huquq yoki qonuniy manfaatlarni himoya qilish uchun sudga murojaat qiladilar.

Bu turdagi fuqarolik ishlarida manfaatdor shaxsning da'vo arizasi yagona asos bo'lib hisoblanadi. "Da'vo" asli arabcha so'z bo'lib, o'z haq-huquqlarini himoya etish haqida sud orqali yoki boshqa yo'llar bilan qo'yilgan talabdir (Shoraxmetov, 2001).

Yuridik adabiyotlarda da'vo tushunchasiga quyidagicha ta'rif berilgan: "Da'vo – bu nizoli huquqiy munosabatda ishtirok etuvchi taraflar o'rtasidagi huquq to'g'risidagi nizoni protsessual tartibda ko'rib, hal qilib berish to'g'risidagi da'vogarning sudga qilgan talabidir" (Egamberdiyev, 1997).

Da'vo tartibida ko'riladigan ishlar o'zining quyidagi xususiyatlari bilan boshqa turdagi fuqarolik ishlarini yuritishdan farqlanadi (TSUL, 2020):

- mazkur toifadagi ishlarida da'vogar va javobgar hamda ayrim hollarda uchinchi shaxslar ham ishtirok etadi;

- taraflar fuqarolik ishini o'zaro kelishuv bitimi yoki mediativ kelishuv tuzish orqali tugatishga erishishlari mumkin bo'ladi;

- fuqarolik protsessining muhim institutlari: da'vodan voz kechish, da'voni tan olish, da'voni ta'minlash, qarshi da'vo qo'zg'atish kabilar aynan mazkur sud ishlarini yuritish jarayonida qo'llanadi;

- da'vo tartibida ko'riladigan ishlar bo'yicha sirtidan hal qiluv qarori chiqarish mumkin va h.k.

Alohida tartibda ko'riladigan ishlar. Alohida tartibda ish yuritish ham fuqarolik sud ishlarini yuritish turi sifatida o'ziga xos xususiyatlarga ega. Yuridik adabiyotlarda alohida tartibda yuritiladigan ishlarida hal etiladigan masalalar yuzasidan fikr-mulohazalar bildirilgan. Xususan, Sh.Sh. Shoraxmetovning aytishicha, "alohida tartibda ko'riladigan ishlarida huquq haqida nizo bo'lmaydi, shu belgisi bilan u da'vo ishlarini yuritishdan farq qiladi. Alohida tartibda ish yuritishdan maqsad fuqarolarning biron-bir huquqlari vujudga kelganligi, o'zgarganligi yoki bekor bo'lganligini, ya'ni yuridik faktlarning mavjudligi yoki ularning yo'qligini aniqlashdan iborat bo'ladi" (Shoraxmetov, 2010).

E. Egamberdiyevning fikricha, alohida tartibda ko'rib hal qilinadigan ishlarida sud hech qanday huquq to'g'risidagi masalani hal qilmaydi (Egamberdiyev, 1997). Uning fikriga ko'ra, alohida tartibda ko'rib hal qilinadigan ishlarida taraflar bo'lmaydi. Bunday ishlarida sud shaxslarning buzilgan subyektiv huquqlarini emas, ularning qonuniy manfaatlarini himoya qiladi. Bunday ishlarida manfaatdor shaxs ham qatnashadi (Egamberdiyev, 2018).

M.M. Mamasiddiqov (2007) esa: "Alohida tartibda ko'riladigan ishlar shunday fuqarolik ishlaridirki, bular yuzasidan huquq to'g'risidagi nizo bo'lmaydi, arizachi sudga faqat o'z muddaosini bildiradi. Bu turkum ishlarida ishtirok etuvchi shaxslar arizachilar va boshqa manfaatdor shaxslar hisoblanadilar va alohida tartibda ko'riladigan ishlar huquq to'g'risidagi nizoni hal etish bilan bog'liq bo'lmaydi", – deydi.

Z.N. Esanova (2022) "Alohida tartibda ish yuritishning xususiyatlari – nizosiz va alohida xususiyat kasb etgan ishlar yuzasidan sudga murojaat qilinishi, arizachi va manfaatdor shaxslar ishtirok etishi, yuridik ahamiyatga ega bo'lgan faktlarni belgilash vakolati berilgani, ishni muhokama qilish vaqtida sudga taalluqli nizo kelib chiqsa, arizani ko'rmasdan qoldirilishi va bunday holatda da'vo tartibida murojaat qilish imkoniyati belgilanganligi", – deb ta'kidlab o'tadi.

Yuqoridagi huquqshunos olimlarning fikrlariga qo'shimcha qilib, shuni aytish mumkinki, alohida tartibda sud ishlarini yuritish uchun tegishli fuqarolik ishlarida huquq to'g'risidagi nizoning mavjud emasligi va buning oqibatida taraflar bo'lmasligi, kelishuv bitimi tuzilmasligi, qarshi da'vo berilmasligi bu turdagi sud ishlarini yuritishni fuqarolik jarayoni huquqiga oid sud ishlarini yuritishning mustaqil turi deb hisoblashga asos bo'ladi.

Hakamlik sudining hal qiluv qarori bilan bog'liq bo'lgan ishlarni yuritish. Ushbu ish yuritish turi ham yangi qabul qilingan

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining 1-moddasida alohida qayd etib o'tildi. O'zbekiston Respublikasi FPKning 346-moddasiga ko'ra, fuqarolik ishlari bo'yicha sud tomonidan ko'rib chiqiladigan, hakamlik sudining hal qiluv qarori bilan bog'liq ishlar jumlasiga:

1) hakamlik sudlarining hal qiluv qarorlarini bekor qilish to'g'risidagi;

2) hakamlik sudlarining hal qiluv qarorlarini majburiy ijro etish uchun ijro varaqalari berish haqidagi arizalar bo'yicha ishlar kiradi.

Bu borada huquqshunos olim A. Haqberdiyev (2023) o'z fikrini bildirib, hakamlik sudlari va vakolatli sudlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning asosiy yo'nalishlari vakolatli yoki hakamlik sudlarida ishlarni ko'rib chiqishda yurisdiksiyadagi o'zgarishlar; da'voni ta'minlash yuzasidan choralar ko'rish to'g'risidagi arizalarni ko'rish; hakamlik sudi hal qiluv qarorlari yuzasidan nizolashish haqidagi arizalarni ko'rib chiqish; hakamlik sudi hal qiluv qarorini majburiy ijroga qarataish uchun ijro varaqasini berish to'g'risidagi arizani ko'rib chiqish kirishini ta'kidlaydi.

Ish yuritishning ushbu turi uchun sudlar ushbu ishlarni FPKning fuqarolik sud ishlarni yuritishning umumiy qoidalariga muvofiq 38–40-boblarda ko'rsatilgan istisnolar va qo'shimchalar bilan birga ko'rib chiqadi.

Ushbu turdagi ish yuritish bo'yicha sudda ko'rilayotgan ishlar soni ham yildan yilga ortib bormoqda. Bu borada sud statistikasini o'rganadigan bo'lsak, 2021-yilda respublikada hakamlik sudining hal qiluv qarorlarini bekor qilish bilan bog'liq 43 ta fuqarolik ishi tamomlanib, shundan 25 tasi qanoatlantirilgan, 15 tasi rad etilgan, 3 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 2022-yilda 51 ta ish tamomlanib, shundan 32 tasi qanoatlantirilgan, 7 tasi rad etilgan, 2 ta ish bo'yicha ish yuritish tugatilgan, 10 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 2023-yilda 42 ta ish tamomlanib, shundan 30 tasi qanoatlantirilgan, 9 tasi rad etilgan, 3 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 2024-yilda 74 ta ish tamomlanib, shundan 39 tasi qanoatlanti-

rilgan, 17 tasi rad etilgan, 16 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 2 tasi tugatilgan, 2025-yil birinchi yarmida 16 ta ish tamomlanib, shundan 8 tasi qanoatlantirilgan, 6 tasi rad etilgan, 1 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 1 tasi tugatilgan (Stat.sud.uz, 2025).

2021-yilda respublikada hakamlik sudlari qarorlarini majburiy ijro etish uchun ijro varaqalari berish bilan bog'liq 662 ta fuqarolik ishi tamomlanib, shundan 585 tasi qanoatlantirilgan, 49 tasi rad etilgan, 27 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 1 tasi tugatilgan, 2022-yilda 575 ta ish tamomlanib, shundan 501 tasi qanoatlantirilgan, 46 tasi rad etilgan, 25 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 3 ta ish bo'yicha ish yuritish tugatilgan, 2023-yilda 373 ta ish tamomlanib, shundan 319 tasi qanoatlantirilgan, 36 tasi rad etilgan, 17 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 1 tasi tugatilgan, 2024-yilda 619 ta ish tamomlanib, shundan 563 tasi qanoatlantirilgan, 33 tasi rad etilgan, 23 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 2025-yilning birinchi yarim yilligida 362 ta ish tamomlanib, shundan 332 tasi qanoatlantirilgan, 16 tasi rad etilgan, 10 tasi ko'rmasdan qoldirilgan, 4 ta ish bo'yicha ish yuritish tugatilgan (Stat.sud.uz, 2025).

Hakamlik sudining hal qiluv qarorini ijro etish uchun ijro varaqasini berishdan manfaatdor shaxs vakolatli davlat sudiga ariza bilan murojaat qiladi. Ariza yozma shaklda tuzilishi va ariza beruvchi yoki uning vakolatli vakili tomonidan imzolinishi lozim. Arizaning mazmuniga va unga majburiy ilovalarga qo'yiladigan talablar O'zbekiston Respublikasi FPKning 355-moddasida mustahkamlangan.

Ushbu moddaning oxirgi qismida ariza belgilangan talablarga rioya etilmay sudga topshirilgan taqdirda uning huquqiy oqibatlarini belgilangan. Ya'ni hakamlik sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish to'g'risidagi ariza ushbu kodeksning 354-moddasida nazarda tutilgan talablar, shuningdek, ushbu modda qoidalari buzilgan holda berilgan bo'lsa, fuqarolik ish-

lari bo'yicha sud ushbu kodeksning 194-moddasida nazarda tutilgan qoidalar bo'yicha bunday arizani qabul qilishni rad etishini nazarda tutadi. Shuni hisobga olish lozimki, buzilgan qoidalarni tuzatish imkoni bo'lgan taqdirda arizani murojaat muallifiga qaytarib, kamchiliklar bartaraf etilgandan so'ng qayta murojaat qilish huquqi berilishi lozim.

Bu boradagi ushbu tartib Rossiya Federatsiyasi Fuqarolik protsessual kodeksining 424-moddasi 5-bandida nazarda tutilgan (Russian Federation, 2018).

Ushbu ijobiy tajribani qo'llagan holda O'zbekiston Respublikasi FPKning 355-moddasi sakkizinchi qismini quyidagi tahrirda bayon etish lozim:

Hakamlik sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish to'g'risidagi ariza ushbu kodeksning 354-moddasida nazarda tutilgan talablar, shuningdek, ushbu modda qoidalari buzilgan holda berilgan bo'lsa, fuqarolik ishlari bo'yicha sud ushbu kodeksning 194-moddasi va 195-moddasida nazarda tutilgan qoidalar bo'yicha bunday arizani qaytarishi yoki qabul qilishni rad etishi lozim.

Bundan tashqari, "Hakamlik sudi to'g'risida"gi Qonunning 51-moddasida belgilangan muddat o'tkazib yuborilgan yoki zarur hujjatlar ilova qilinmagan holda topshirilgan ijro varaqasi berish to'g'risidagi ariza vakolatli sud tomonidan ko'rib chiqilmasdan qaytarilishi va bu haqda ajrim chiqarilishi, mazkur ajrim ustidan O'zbekiston Respublikasining Iqtisodiy protsessual kodeksida yoki O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksida belgilangan tartibda shikoyat qilinishi mumkinligi belgilangan. Vaholanki, ko'rib chiqilmasdan qaytarish qoidasi FPKda ham, IPKda ham mavjud emas. Shu boisdan ushbu normani "Hakamlik sudlari to'g'risida"gi Qonunning 51-moddasiga kiritish hamda ushbu moddaning to'rtinchi qismini quyidagi tahrirda bayon qilish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

Ijro varaqasi berish to'g'risidagi ariza protsessual qonun hujjatlarida belgilangan talablarga rioya etilmasdan sudga topshirilgan taqdirda, O'zbekiston Respublikasining Iqtisodiy protsessual kodeksida yoki O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksida belgilangan huquqiy oqibatlariga sabab bo'ladi.

Yana shuni yodda tutish kerakki, ijro varaqasi berish to'g'risidagi arizani berish muddatini o'tkazib yuborish arizani qabul qilishni rad etish yoki arizani qaytarish uchun asos emas. Umumiy qoidalarga ko'ra, hakamlik sudining hal qiluv qarorini bekor qilish yoki ijro varaqasi berish to'g'risida ariza bergan hakamlik muhokamasi tarafi o'tkazib yuborilgan muddatni tiklash to'g'risida iltimosnoma berish huquqiga ega.

Chet davlat sudlarining va chet davlat hakamlik sudlarining (arbitrajlarining) hal qiluv qarorlarini tan olish hamda ijroga qaratish. Mazkur ish yuritish turi yangi qabul qilingan Fuqarolik protsessual kodeksiga kiritilgan yangi ish yuritish turi hisoblanadi. Ushbu ish yuritish turi bo'yicha huquqshunos olimi Z.N. Esanovning (2022) ta'kidlashicha, Aynan subyekt(sud)ning chet davlat sudlari (hakamlik, arbitraj) ekanligi, bunday turdagi arizani qabul qilish, arizani qaytarish, rad qilish bo'yicha alohida asoslar belgilanganligi, sud arizani ko'rib chiqishda chet davlat sudining yoki chet davlat hakamlik sudining (arbitraj) hal qiluv qarorini qayta ko'rib chiqishga haqli emasligi, sudga murojaat qilish va ish yuritishning chet el sudlari hal qiluv qarorlarini tan olish va ijroga qaratish bilan bog'liqligi kabi xususiyatlari mavjud.

Haqiqatan ham, ushbu ish yuritish turi o'ziga xos protsessual jihatlari bilan boshqa ish yuritish turlaridan farq qiladi. Shu boisdan ham uning alohida ish yuritish turi sifatida belgilanishi sudlar tomonidan ushbu turdagi ishlarni ko'rishda qulaylik yaratadi.

Xulosa

Fuqarolik sud ishlarini yuritish turlarini ilmiy-nazariy tahlil qilgan holda ushbu nazariy xulosalar, taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

1) O'zbekiston Respublikasi FPKning 355-moddasi sakkizinchi qismini quyidagi tahrirda bayon etish maqsadga muvofiq:

Hakamlik sudining hal qiluv qarorini majburiy ijro etish uchun ijro varaqasi berish to'g'risidagi ariza ushbu kodeksning 354-moddasida nazarda tutilgan talablar, shuningdek, ushbu modda qoidalari buzilgan holda berilgan bo'lsa, fuqarolik ishlari bo'yicha sud ushbu kodeksning 194-moddasi va 195-moddasida nazarda tutilgan qoidalar bo'yicha bunday arizani qaytarishi yoki qabul qilishni rad etishi lozim.

2) O'zbekiston Respublikasi "Hakamlik sudlari to'g'risida"gi Qonunning 51-moddasining to'rtinchi qismini quyidagi tahrirda bayon qilish maqsadga muvofiq:

Ijro varaqasi berish to'g'risidagi ariza protsessual qonun hujjatlarida belgilangan talablarga rioya etilmasdan sudga topshirilgan taqdirda, O'zbekiston Respublikasining Iqtisodiy protsessual kodeksida yoki O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksida belgilangan huquqiy oqibatlarga sabab bo'ladi.

3) O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksiga 2020-yilda "Korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, jamoat birlash-

malarining ma'muriy va boshqa ommaviy huquqiy munosabatlardan yuzaga kelmaydigan qarorlari hamda ular mansabdor shaxslarining shunday harakatlari (harakatsizligi) yuzasidan nizolashish to'g'risidagi ishlarni yuritish" nomli 23¹-bob, 2021-yil 16-sentabrda qonun bilan "Soddalashtirilgan tartibda ish yuritish" nomli 25¹-bob kiritildi. Lekin ushbu ishlarni yuritish turlari fuqarolik sud ishlarini yuritishning umumiy qoidalari bo'yicha hamda ushbu boblarda belgilangan xususiyatlarni inobatga olgan holda sud tomonidan ko'rib chiqilishi belgilangan. Shunday ekan, mazkur toifadagi ishlarda ishtirok etuvchi shaxslarning subyekt tarkibini protsessual xususiyatlari, sud ishlarini yuritishning protsessual mohiyati (ishning holatlarini tekshirish bo'yicha sudning mumkin bo'lgan harakatlarining xarakteri, protsessual mazmuni va chegaralari, ruxsat etilgan isbotlash vositalari), sud qarorlarining protsessual oqibatlari bilan bog'liq jiddiy farqlar mavjudligi, ularning qonuniy kuchi va ijro etish xususiyatlaridan kelib chiqqan holda fuqarolik sud ishlarini yuritishning mustaqil turi sifatida O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining 1-moddasiga kiritish maqsadga muvofiq.

REFERENCES

1. Chechot, D. M. (2009). Problemy zashchity subyektivnykh prav i interesov v poryadke vnesudebnogo proizvodstva v grazhdanskom sudoproizvodstve [Problems of protection of subjective rights and interests in the order of non-litigious proceedings in civil proceedings] (pp. 13; 31). [Abstract of Doctoral Dissertation].
2. Egamberdiyev, E. (1997). Fuqarolik sud ishlarini yuritish turlari [Types of civil litigation] (p. 13). Tashkent: Kamalak Publ.
3. Egamberdiyev, E. (2018). O'zbekiston Respublikasining yangi Fuqarolik protsessual kodeksi takomillashtirildimi yoki... Fuqarolik protsessual huquqini rivojlantirishning dolzarb masalalari [Has the new Civil Procedure Code of the Republic of Uzbekistan been improved or... Current issues in the development of civil procedural law. Current issues in the development of civil procedural law] (p. 46). Proceedings of the international round table. Tashkent.
4. Eliseykin, P. F. (2014). Osobennosti sudebnogo rassmotreniya opredelennykh kategoriy grazhdanskikh del [Peculiarities of judicial consideration of certain categories of civil cases] (pp. 33–34; 8). Yaroslavl.

5. Esanova, Z. N. (2022). *Fuqarolik protsessual huquqi [Civil procedural law]* (p. 21). Tashkent, Yuridik adabiyotlar Publ.
6. Haqberdiyev, A. (2023). O'zbekistonda nizolarni hakamlik sudida hal etish jarayoni: nazariy va amaliy masalalar [The process of resolving disputes in arbitration courts in Uzbekistan: theoretical and practical issues] (pp. 195–196). [Doctoral Dissertation]. Tashkent.
7. Jeruolis, I. A. (2009). *Sushnost grazhdanskogo protsesssa [The essence of civil procedure]* (pp. 179–183). Vilnyus.
8. Mamasiddiqov, M. M. (2007). *Buyruq tartibida ish yuritish [Work in order]* (p. 9). Tashkent: TSIL Publ.
9. Mamasiddiqov, M. M., & Mirzayev, U. S. (2008). *O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining "Buyruq tartibida ish yuritish" nomli 20¹-bobiga sharh [Commentary on Chapter 201 of the Civil Procedure Code of the Republic of Uzbekistan entitled "Procedures in the Order Procedure"]* (p. 126). Tashkent: AL-FABA-SERVIS Publ.
10. Melnikov, A. A. (1981). *Kurs sovetского grazhdanskogo protsessualnogo prava [Course of soviet civil procedural law]* (p. 122; 123; 124). Moscow: Nauka Publ.
11. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi [Civil Procedure Code of the Republic of Uzbekistan]. (2016). Tashkent: Adolat Publ.
12. Republic of Azerbaijan. (1999). Civil Procedure Code of the Republic of Azerbaijan. <http://qanun.narod.ru /codes.html>
13. Republic of Belarus. (2024). Civil Procedure Code of the Republic of Belarus. <http://www.pravo.kulichki.ru /vip/gpk/index.htm>
14. Republic of Kazakhstan. (2015). Civil Procedure Code of the Republic of Kazakhstan. http://base.zakon.kz/doc/ lawyer/? doc_id=1013921
15. Russian Federation. (2018). Civil Procedure Code of the Russian Federation. <http://www.consultant.ru /popular/gpkrf/>
16. Shoraxmetov, Sh. Sh. (2007). *O'zbekiston Respublikasining fuqarolik protsessual huquqi [Civil procedural law of the Republic of Uzbekistan]* (p. 261). Tashkent: Adolat Publ.
17. Shoraxmetov, Sh. Sh. (2001). *O'zbekiston Respublikasining fuqarolik protsessual huquqi [Civil procedural law of the Republic of Uzbekistan]* (p. 180). Tashkent: Adolat Publ.
18. Shoraxmetov, Sh. Sh. (2010). *O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksiga sharhlar [Comments to the Civil Procedure Code of the Republic of Uzbekistan]*. Tashkent: TSIL Publ.
19. Stat.sud.uz. (2025). Fuqarolik ishlari bo'yicha sudlarning 2021–2024-yillar va 2025-yil birinchi yarmi faoliyat yakunlarining asosiy ko'rsatkichlari [Main indicators of the results of the activities of civil courts in 2021–2024 and the first half of 2025]. <https://stat.sud.uz/assets /uploads/civil/pdf/civil-2025-6.pdf>
20. TSUL. (2020). *Fuqarolik protsessual huquqi [Civil procedural law]*. (p. 33). Tashkent: TSUL Publ.
21. Yodgorov, Kh. (2003). Sud buyrug'i: sud islohotlari samarasi [Court order: the effect of judicial reforms]. *O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudining Axborotnomasi [Bulletin of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan]*, 4.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 6-SON

VOLUME 5 / ISSUE 6 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.6.